

Προκόπιος Παυλόπουλος : Τεχνητή Νοημοσύνη και Απονομή της Δικαιοσύνης

Αθήνα, 29.5.2026

Στην διάλεξή του με θέμα «Τεχνητή Νοημοσύνη και Απονομή Δικαιοσύνης», στο πλαίσιο των εκδηλώσεων για τα 100 χρόνια της Ακαδημίας Αθηνών στο Μέγαρο Μουσικής, ο πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκός και Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών επισήμανε, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

«Πρόλογος

Στην εποχή μας, και στην αντίστοιχη φάση της Τεχνολογικής Επανάστασης, πολλές φορές ο Άνθρωπος μπροστά στα εμβληματικά επιτεύγματα της Επιστήμης -κατ'εξοχήν στον τομέα των Θετικών Επιστημών- κινείται μεταξύ των δύο άκρων ενός οιονεί μανιαϊστικού διανύσματος με επίκεντρο την αντίστιξη ανάμεσα στον Άνθρωπο και την «Μηχανή». Και ειδικότερα ανάμεσα στον ανυπόκριτο θαυμασμό που οδηγεί σε υπερβολικές εκτιμήσεις ως προς τις δυνατότητες της σύγχρονης Τεχνολογίας από την μία πλευρά και στον δυστοπικό φόβο που καλλιεργεί επώδυνες εσχατολογικές φαντασιώσεις από την άλλη. Τούτο συμβαίνει διότι, τουλάχιστον συνήθως, δεν έχουμε την απαιτούμενη γνώση της φύσης και του πραγματικού μεγέθους -άρα και των ορίων- των ως άνω επιτευγμάτων, φθάνοντας έτσι σε ακραίες, σχεδόν ερασιτεχνικές, αντιλήψεις εν προκειμένω. Μία από τις ακραίες αυτές αντιλήψεις είναι και εκείνη της, δήθεν, δυνατότητας τεχνολογικής υποκατάστασης του δημιουργού του Κανόνα Δικαίου και, επέκεινα, του Δικαστή στο πεδίο της σύγχρονης Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, όπως εκτίθεται αναλυτικώς στην συνέχεια. Οι προμνημονευόμενες παρατηρήσεις ισχύουν κατά μείζονα λόγο σε ένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά πεδία της Τεχνολογικής Επανάστασης, εκείνο της Τεχνητής Νοημοσύνης. Τούτο οφείλεται, κατά μεγάλο μέρος, στο ότι πολλοί δεν διαθέτουμε τα απαιτούμενα επιστημονικά εφόδια για να κατανοούμε με ολοκληρωμένο τρόπο την ουσία της Τεχνητής Νοημοσύνης, ιδίως μέσα από την αναγκαία διάκριση μεταξύ Νοημοσύνης και Συνείδησης. Και κατά κύριο λόγο μέσα από την κατανόηση του ότι η μεν υπόσταση της Νοημοσύνης επιτρέπει, δια των μέσων της σύγχρονης Τεχνολογίας, την δημιουργία Τεχνητής Νοημοσύνης ακόμη και στο πιο υψηλό επίπεδο. Η δε υπόσταση

της Συνείδησης, ως προς την οποία ελάχιστα γνωρίζουμε ακόμη και σήμερα, δεν επιτρέπει την αλγοριθμική της τεχνολογική μετουσίωση και έτσι εμποδίζει κάθε επιστημονικό τόλμημα διαμόρφωσης και Τεχνητής Συνείδησης.

A. Δύο, και μόνο, παραδείγματα αρκούν για να βεβαιώσουν στο σημείο αυτό του λόγου το ασφαλές. **Παράδειγμα πρώτο:** Το 1968, ύστερα από γυρίσματα δύο ετών (1965-1967), βγήκε στις οθόνες μία από τις πιο επιτυχημένες κινηματογραφικές ταινίες επιστημονικής φαντασίας με τίτλο «2001: Η Οδύσσεια του Διαστήματος». Το σενάριο ανήκε στον διάσημο συγγραφέα Arthur Clarke και η σκηνοθεσία -σε συνεργασία όμως με τον Arthur Clarke- στον κορυφαίο σκηνοθέτη Stanley Kubrick. Κεντρικό «πρόσωπο» στην εν λόγω ταινία ο εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας ηλεκτρονικός υπολογιστής Τεχνητής Νοημοσύνης «HAL». Υπολογιστής ο οποίος την εποχή εκείνη προοιωνιζόταν τα σύγχρονά μας «Μεγάλα Νευρωνικά Δίκτυα» -και ειδικότερα τα «Μεγάλα Γλωσσικά Μοντέλα»- και ήταν ικανός όχι μόνο να καταλαβαίνει και να επεξεργάζεται την φωνή και την φυσική ομιλία αλλά και να «διαβάζει» την χειλική ομιλία. Επιπλέον δε να αναγνωρίζει πρόσωπα, να κάνει εκτιμήσεις τέχνης, φυσικά να παίζει σκάκι και, τέλος, να ερμηνεύει και να εκφράζει ανθρώπινα αισθήματα και λογική. Έτσι ο «HAL», διαθέτοντας κατ' αποτέλεσμα εκτός από Τεχνητή Νοημοσύνη και Τεχνητή Συνείδηση, έφθασε στην ταινία έως το σημείο να καταλάβει ότι εξαιτίας λάθους που έκανε κατά την επισκευή βλάβης στην παραβολική κεραία επικοινωνίας του διαστημοπλοίου, οι δύο υπεύθυνοι αστροναύτες σχεδίαζαν να του αποσυνδέσουν τα γνωστικά του κυκλώματα, κάτι το οποίο θα του στερούσε την δυνατότητα εκτέλεσης των εντολών που θα έπρεπε να εκτελέσει κατά τον προγραμματισμό του. Για να «προστατευθεί» ο HAL «αποφάσισε» να σκοτώσει τους αστροναύτες. **Παράδειγμα δεύτερο:** Τον Ιούνιο του 2022 ο Blake Lemoine, μηχανικός της Google στο Τμήμα «Responsible Innovation» («Υπεύθυνη Καινοτομία»), έδωσε στην δημοσιότητα τον διάλογο που είχε με το «Μεγάλο Γλωσσικό Μοντέλο» «LaMDA» -είδος «Μεγάλου Νευρωνικού Δικτύου»- τα αρχικά του οποίου σημαίνουν «Language Model for Dialogue Applications», ήτοι «Γλωσσικό Μοντέλο για εφαρμογές Διαλόγου». Και με βάση τα δεδομένα του ως άνω διαλόγου υποστήριξε ότι το «LaMDA», εκτός από Τεχνητή Νοημοσύνη, διαθέτει και μία στοιχειώδη μορφή Τεχνητής Συνείδησης, επιτυγχάνοντας κάτι το οποίο κατά γενική ομολογία στο πεδίο των οικείων Επιστημονικών Κοινοτήτων θεωρείται

ακόμη αδύνατο ή και αδιανόητο. Το συμπέρασμα αυτό απορρίφθηκε από κορυφαίους υπευθύνους της Google, όπως από τον Αντιπρόεδρο Blaise Aguera y Arcas και την επικεφαλής του Τμήματος «*Responsible Innovation*» Jen Gennai. Συνεπεία τούτων, στην συνέχεια ο εν λόγω συνεργάτης, και για λόγους μη τήρησης του απορρήτου στην υπηρεσία του, απομακρύνθηκε από την Google. Αν ο Blake Lemoine είχε τιθασεύσει τον αρχικό ενθουσιασμό του, δεχόμενος ότι το «*LaMDA*» διαθέτει Τεχνητή Νοημοσύνη που βρίσκεται ένα, μόλις, βήμα πριν από την Τεχνητή Συνείδηση -κάτι το οποίο ούτως ή άλλως φαντάζει επιστημονικώς τουλάχιστον υπερβολικά αισιόδοξο, όπως θα διευκρινισθεί στην συνέχεια- μάλλον θα παρέμενε έως σήμερα σημαίνον στέλεχος της Google.

B. Τα όσα επισημάνθηκαν αμέσως προηγουμένως αρκούν για να καταδείξουν ότι, προκειμένου να καταστεί δυνατή η κατανόηση του με ποιο τρόπο η θεσμική και κανονιστική υπόσταση του Δικαίου και της Δικαιοσύνης οριοθετούν τις όποιες παρεμβάσεις της Τεχνητής Νοημοσύνης στην άσκηση της Νομοθετικής Εξουσίας και της Δικαστικής Εξουσίας, είναι ανάγκη να προηγηθεί, οπωσδήποτε εν συντομία, η παράθεση των εν προκειμένω δυνατοτήτων της. Αυτό βεβαίως προϋποθέτει, αναποδράστως, και την περιγραφή της αντίστιξης μεταξύ Τεχνητής Νοημοσύνης και Τεχνητής Συνείδησης, προεχόντως λόγω του ότι, όπως θα διευκρινισθεί αναλυτικώς στην συνέχεια, είναι η απουσία Τεχνητής Συνείδησης η οποία παρέχει την πληρέστερη εξήγηση του γιατί από μόνη της η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν μπορεί να χειρισθεί νομοπαραγωγικώς και δικαιοδοτικώς, με πληρότητα και κατά τον κανονιστικό προορισμό τους, αόριστες νομικές έννοιες, όπως είναι προεχόντως εκείνες οι οποίες εντάσσονται στο πλαίσιο των εννοιών του Δικαίου, της Δικαιοσύνης και της Επεικείας.

I. Το διάνυσμα μεταξύ Νοημοσύνης και Συνείδησης

Κατά την απολύτως κρατούσα στις Επιστημονικές Κοινότητες θέση και σήμερα –παρά την εμφάνιση και την απροσδιόριστων ακόμη διαστάσεων προοπτική εξέλιξης του Κβαντικού Υπολογιστή καθώς και των εν δυνάμει σχεδόν απεριορίστων δυνατοτήτων του– γίνεται καθολικώς δεκτό ότι ο Άνθρωπος είναι το πιο «*έξυπνο*» ον μεταξύ των κάθε είδους όντων στον Πλανήτη, δοθέντος ότι είναι συνδυασμός homo sapiens και homo sentiens, άρα διαθέτει εκτός από Νοημοσύνη και Συνείδηση.

Ενώ ακόμη και τα πιο εξελιγμένα «Μεγάλα Νευρωνικά Δίκτυα» (ΜΝΔ) και «Μεγάλα Γλωσσικά Μοντέλα» (ΜΓΜ) διαθέτουν μόνο Τεχνητή Νοημοσύνη, οπωσδήποτε υψηλότετου βαθμού, που σε ορισμένες περιπτώσεις αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο να είναι έτοιμα για την μεγάλη υπέρβαση προς την Τεχνητή Συνείδηση. Όμως δεν διακρίνεται στον ορίζοντα, έως και του απώτερου μέλλοντος, η προοπτική δημιουργίας και Τεχνητής Συνείδησης υπό την ολοκληρωμένη επιστημονικώς σύλληψή της, που και αυτή παραμένει, στον μέγιστο βαθμό, ανεξερεύνητη.

A. Στα άδυτα της Συνείδησης

Συνιστά κοινό τόπο ότι ο Άνθρωπος διατηρεί αναμφισβήτητα την υπεροχή του έναντι κάθε άλλου, οιασδήποτε μορφής, όντος στον Πλανήτη επειδή, όπως επισημάνθηκε αμέσως προηγουμένως, είναι συνδυασμός homo sapiens και homo sentiens. Κατ' ουσία, ο Άνθρωπος διαθέτει αφενός Νοημοσύνη, που του ανοίγει ένα απέραντο πεδίο Γνώσης. Και, αφετέρου, Συνείδηση, που μέσω της διά της Γνώσης –και όχι μόνο– σώρευσης εμπειρίας τον οδηγεί στην ενσυναίσθηση, στην αυτογνωσία και εν τέλει στην αυτεπίγνωση. Τούτο είναι επιστημονικό συμπέρασμα εξαγόμενο διά της συνδρομής πολλών Επιστημών, βεβαίως με την πρόσθετη διευκρίνιση ότι δεν γνωρίζουμε έως τώρα πλήρως πώς λειτουργεί ο εγκέφαλος του Ανθρώπου, ιδίως κατά την διαμόρφωση και την εκκίνηση της διαδικασίας ενεργοποίησης της Συνείδησης.

1. Πραγματικά, είναι γενικώς αποδεκτό ότι υπάρχει συνέχεια μεταξύ ασυνειδήτου και συνειδητού στο πεδίο μιας γενικότερης σύλληψης της συνολικής υπόστασης της Συνείδησης. Υπό την έννοια ότι στην πράξη ο Άνθρωπος ενεργεί ξεκινώντας από την αφειτηρία του ασυνειδήτου και φθάνει στο στάδιο του συνειδητού, οπότε και ολοκληρώνεται η διαδικασία διέγερσης της Συνείδησης. Επέκεινα δε η από την πλευρά του εκκίνηση της αντίστοιχης διαδικασίας επιλογής της πράξης ή της παράλειψης ή κάθε άλλης μορφής συμπεριφοράς.

α) Η αλήθεια είναι ότι δεν γνωρίζουμε επαρκώς –και είναι άγνωστο το αν και πότε θα φθάσουμε στο επίπεδο μιας τέτοιας γνώσης, με τις επιστημονικές αντιλήψεις να είναι ως προς τούτο αντικρουόμενες– την δομή και τις πηγές

του ασυνειδήτου, κατά συνέπεια δε την λειτουργία του μηχανισμού μετάβασης, και προεχόντως της ποιοτικής, από το ασυνείδητο στο συνειδητό. Διευκρινίζεται λοιπόν ότι η επαρκής γνώση της δομής και της λειτουργίας της Νοημοσύνης, ως δυναμικού συνόλου γνωστικών δυνατοτήτων που επιτρέπουν στον Άνθρωπο μεταξύ άλλων να μαθαίνει, να κατανοεί και περαιτέρω να δημιουργεί θέσεις, απόψεις και αντιλήψεις, έχει επιτρέψει την ανάδυση –και μάλιστα με ολοένα και μεγαλύτερη ένταση– της Τεχνητής Νοημοσύνης. Όπως αντιθέτως, η άκρως ελλιπής κατά τ' ανωτέρω διείσδυση στα arcanum του ασυνειδήτου και του συνειδητού και της μεταξύ τους επικοινωνίας καθιστά αδύνατη έστω και την grosso modo προσέγγιση της προοπτικής δημιουργίας Τεχνητής Συνείδησης. Για τις ανάγκες της μελέτης αυτής το μόνο στο οποίο μπορούμε να στηριχθούμε είναι μία περιγραφή της Συνείδησης. Επιλέγω δε ως πιο πρόσφατη και πρόσφορη εκείνη του Christof Koch (*«The Feeling of Life Itself: Why Consciousness Is Widespread but Can't Be Computed»*, The MIT Press, 2019, σ. 1): *«Η Συνείδηση είναι εμπειρία... βιωμένη πραγματικότητα. Είναι η αίσθηση της ζωής καθαυτήν»*. Πιο αναλυτικά ως Συνείδηση εκλαμβάνεται η ιδιότητα και ικανότητα του νευρικού συστήματος να δημιουργεί ένα σύνολο συναισθημάτων και πεποιθήσεων που οδηγούν στην αυτογνωσία, και για τον εαυτό μας αλλά και για ό,τι μας περιβάλλει. Επιπλέον, το μόνο το οποίο είναι με επαρκή βεβαιότητα επιστημονικώς τεκμηριωμένο συνίσταται στο ότι για την λειτουργία της Συνείδησης καταλυτική είναι η συμβολή των τεράστιου αριθμού νευρώνων που βρίσκονται στο ανθρώπινο σώμα, και κατ' εξοχήν στο κεντρικό νευρικό σύστημα (πρβλ. για πληρέστερη ανάλυση ιδίως του νευρικού συστήματος του εγκεφάλου Α. Φωκά *«Μονοπάτια Κατανόησης»*, εκδ. Broken Hill Publishers Ltd, 2023).

β) Είναι δε εντελώς ουτοπικό οποιοδήποτε εγχείρημα αναζήτησης της λύσης αυτού του δήλιου προβλήματος της πεμπουσίας του ασυνειδήτου και του συνειδητού μέσω της εξέλιξης της Τεχνητής Νοημοσύνης και του κατάλληλου προγραμματισμού στο μέλλον κάποιου εξαιρετικά *«έξυπνου ΜΝΔ»*, αφού ένας τέτοιος προγραμματισμός προϋποθέτει επαρκή γνώση των συντεταγμένων του προβλήματος προς επίλυση, άρα επαρκή γνώση του

μηχανισμού ασυνειδήτου και συνειδητού η οποία, κατά τα προεκτεθέντα, δεν συνιρέχει.

2. Συνακόλουθα, κανένα «ΜΝΔ», συμπεριλαμβανομένων των «ΜΓΜ» δεν διαθέτει Συνειδηση, έστω και σε αρχικό στάδιο. Αυτό που συμβαίνει είναι ότι τα προαναφερόμενα «ΜΝΔ» είναι τόσο προηγμένα ώστε μπορούν να σωρεύουν, μέσω του κατάλληλου και διαρκώς εξελισσόμενου προγραμματισμού, τεράστιο όγκο Γνώσης. Και μέσω αυτής δύνανται, πάντα με τον κατάλληλο προγραμματισμό και αναπρογραμματισμό, να βοηθούν τον Άνθρωπο στην λύση εξαιρετικά δύσκολων προβλημάτων –μεταξύ άλλων κατά την αναζήτηση μεθόδων λήψης αποτελεσματικών και αποδοτικών αποφάσεων– πολλές φορές ύψιστης σημασίας για το μέλλον και την προοπτική κάθε Χώρας αλλά και ολόκληρου του Πλανήτη. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι στο πεδίο αυτό αξιοποίησης της Τεχνητής Νοημοσύνης και σώρευσης Γνώσης τα «ΜΝΔ» και τα «ΜΓΜ» είναι σε θέση, υπό προϋποθέσεις που αφορούν την ραγδαία πρόοδο του προγραμματισμού τους, να υπερβούν, σε πολύ συγκεκριμένους βεβαίως τομείς, ακόμη και τον Άνθρωπο.

α) Ειδικώς στα όσα ακροθιγώς τονίσθηκαν εισαγωγικώς ως προς την εν προκειμένω δυνατότητα και συμβολή του Κβαντικού Υπολογιστή πρέπει να προστεθούν, επεξηγηματικώς, και τα εξής: Ο Κβαντικός Υπολογιστής, που ακόμη βρίσκεται σε εμβρυακό ουσιαστικώς στάδιο αναφορικά με τις μελλοντικές του αποδόσεις σε μία τεράστια σειρά τεχνολογικών πεδίων, είναι προϊόν της Κβαντικής Τεχνολογίας και οι δυνατότητές του βαίνουν πολύ πέραν της Τεχνητής Νοημοσύνης. Σε ό,τι δε αφορά την μεταξύ τους τεχνολογική διαφοροποίηση –με την απαραίτητη διευκρίνιση ότι οι ασχολούμενοι με την Κβαντική Τεχνολογία εν γένει δεν προσφεύγουν, τουλάχιστον προς το παρόν, στην Τεχνητή Νοημοσύνη– σε γενικές γραμμές μπορεί να υποστηριχθεί ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη κάνει την «μηχανή» πιο «έξυπνη», ενώ η Κβαντική Τεχνολογία, με πιο απτό παράδειγμα τον ίδιο τον Κβαντικό Υπολογιστή, την κάνει πιο «γρήγορη». Περαιτέρω –και συμπερασματικώς– η ταχύτητα του Κβαντικού Υπολογιστή μπορεί να ενισχύσει σε βαθμό που ουδείς δύναται να διανοηθεί την «έξυπνάδα» των μέσων της Τεχνητής Νοημοσύνης, κάνοντας μέσα σε ελάχιστο χρονικό

διάστημα υπολογισμούς οι οποίοι έως σήμερα απαιτούσαν απείρως περισσότερο χρόνο. Άρα διασφαλίζοντας, μεταξύ άλλων, στα μέσα της Τεχνητής Νοημοσύνης αδιανοήτως μεγαλύτερες δυνατότητες ταχύτατου προγραμματισμού και αναπρογραμματισμού. Κάτι το οποίο μπορεί να συμβάλλει τα μέγιστα και στην διατύπωση προβλέψεων ή και στην εξεύρεση εντελώς νέων δρόμων σε όλο το φάσμα της επιστημονικής έρευνας, με τον ορίζοντα της σταδιακής εξέλιξης να εμφανίζεται ολοένα και πιο ευρύς στο άμεσο και, κατ' εξοχήν, στο απώτερο μέλλον. Αυτό δε το οποίο καθίσταται μάλλον βέβαιο είναι ότι ο Κβαντικός Υπολογιστής προσδίδει εντελώς άλλες, και μάλιστα απροσδιόριστων προοπτικών, δυνατότητες αξιοποίησης της Τεχνολογίας στο ειδικότερο πεδίο της Θεωρίας των Παιγνίων και, κατ' επέκταση, στις πολυδιάστατες εφαρμογές της.

β) Όμως, και παρά το ότι ουδείς νομιμοποιείται, κατά τα προεκτεθέντα, να αμφισβητήσει τις έως τα όρια του επιστημονικού δέους εξελίξεις κατά την αξιοποίηση του Κβαντικού Υπολογιστή τίποτα –και με κάθε υπόθεσης και μορφής προβλέψεις– δεν επιτρέπει έστω και την στοιχειώδη υπόνοια ότι ο Κβαντικός Υπολογιστής και οι εφαρμογές του θα καταστήσουν εφικτή την μετάβαση της Τεχνολογίας από το στάδιο της Τεχνητής Νοημοσύνης σε εκείνο της Τεχνητής Συνείδησης. Το βέβαιο είναι ότι ο Κβαντικός Υπολογιστής μπορεί να ωθήσει την Τεχνητή Νοημοσύνη πολύ πέραν των υπό τις παρούσες συνθήκες ορίων της, όχι όμως έως το σημείο που θα σήμαινε και την διάβαση του «Ρουβίκωνα» της Τεχνητής Συνείδησης. Όλα δείχνουν ότι η Κβαντική Τεχνολογία και ο Κβαντικός Υπολογιστής αδυνατούν, εκ φύσεως, να επιτελέσουν μία τέτοια αποστολή. Οπότε και εδώ ισχύει ο κανόνας –διεπιστημονικής ισχύος– *«impossibile nulla obligatio est»*.

γ) Σε ό,τι αφορά τα ακραία όρια των δυνατοτήτων της Τεχνητής Νοημοσύνης, μέσα από τον συνδυασμό όλων των μέσων που διαθέτει σήμερα, ας προστεθεί και τούτο: Όπως παρατηρούν οι συγγραφείς του βιβλίου «*Η Θαυμαστή εποχή της νέας τεχνολογίας*» (Erik Brynjolfsson, Andrew McAfee, μετ. Γιώργος Ναθαναήλ, εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2016), παρά την σημαντική πρόοδο της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά τα τελευταία χρόνια, οι ερευνητές

που δουλεύουν σε αυτόν τον κλάδο δεν έχουν καταφέρει ακόμη να διαψεύσουν το, διατυπωμένο ήδη από την δεκαετία του 1980, περίφημο «παράδοξο του Μόραβεκ», από το όνομα του Hans Moravec, πρωτοπόρου στον τομέα της Ρομποτικής και Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Carnegie Mellon. Σύμφωνα με το εν λόγω παράδοξο, «είναι σχετικά εύκολο να κάνει καυείς τους υπολογιστές να έχουν ικανοποιητική επίδοση στα τεστ ευφυΐας ή στους αγώνες σκακιού, αλλά δύσκολο έως αδύνατο να καταφέρεις να αποκτήσουν τις δεξιότητες παιδιού ενός έτους, όσον αφορά τις αισθητηριακές και κινητικές δεξιότητες» (ιδίως, Hans Moravec, «*Mind Children*», Harvard University Press, 1990, και «*Mere Machine to Transcendent Mind*», Oxford University Press, 2000).

B. Στον αστερισμό της διαβρωτικής διακινδύνευσης

Για την πληρότητα της εν προκειμένω ανάλυσης είναι σκόπιμο να επισημανθεί ότι όσο αναγκαία είναι η έρευνα για την ενίσχυση των δυνατοτήτων της Τεχνητής Νοημοσύνης στην εποχή μας, άλλο τόσο –αν όχι και περισσότερο– αναγκαία είναι και η έρευνα της ενδεχόμενης διακινδύνευσης από μία αλόγιστη προσφυγή στα μέσα της Τεχνητής Νοημοσύνης, ιδίως όταν η ως άνω προσφυγή οδηγεί στην λήψη κρίσιμων αποφάσεων για το μέλλον του Ανθρώπου αλλά και της Ανθρωπότητας εν γένει. Άκρως αντιπροσωπευτικό είναι το παράδειγμα του μέσω ενός «*MND*» αναπτυχθέντος προγράμματος «*AlphaZero*» για σκακιστικά παιχνίδια υψηλότερου επιπέδου.

1. Το πρόγραμμα «*AlphaZero*» οδήγησε στην κατάκτηση εκείνη της Τεχνητής Νοημοσύνης, στο πλαίσιο της οποίας ο προγραμματισμός με παρτίδες σκάκι ενός «*MND*» του επέτρεψε να δημιουργήσει νέες παρτίδες που ουδέποτε είχε σκεφθεί ο Άνθρωπος. Περαιτέρω δε του έδωσε την δυνατότητα να παίζει τις παρτίδες αυτές με τέτοιο τρόπο, ώστε να αιφνιδιάζει κάθε φορά τον αντίπαλο Άνθρωπο-σκακιστή και να τον κερδίζει πάντοτε. Αυτός ο αιφνιδιασμός οφείλεται ιδίως στο ότι οι κινήσεις του «*MND*» είναι τόσο απρόβλεπτες –π.χ. «*θυσία*» της βασίλισσας εκεί που δεν θα μπορούσε να το σκεφθεί και να το επιλέξει ο Άνθρωπος-σκακιστής, όσο έμπειρος και αν είναι– ώστε να διαλύει

τους υπολογισμούς του Ανθρώπου-αντιπάλου και να τον οδηγεί, στην καλύτερη περίπτωση, σε μια ισοπαλία, συνήθως όμως στην ήττα.

- 2.** Το παράδειγμα του «*AlphaZero*» μας μετάνει όμως και σε ένα άλλο μείζον πρόβλημα των κινδύνων, τους οποίους συνεπάγεται η χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης σε ένα τόσο υψηλό επίπεδο μέσω των «*MND*». Τα τελευταία προγραμματίζονται –και στην συνέχεια, εξαιτίας της άκρως προηγμένης Τεχνητής Νοημοσύνης, μπορούν να αναπρογραμματίζονται σχεδόν αενάως– για την εξεύρεση λύσεων στα προβλήματα που τους έχουν τεθεί, κυρίως δε στα προβλήματα τα οποία σχετίζονται με την λήψη αποφάσεων. Τούτο συνεπάγεται και ότι οι αλγόριθμοι της Τεχνητής Νοημοσύνης μπορούν να λύσουν, αναβαθμιζόμενοι προγραμματικώς ανάλογα με την εξέλιξη της Τεχνολογίας, πολλά και ολοένα και περισσότερο πολύπλοκα προβλήματα, λαμβανομένου υπόψη πως η αντίστοιχη τελειοποίηση των αλγορίθμων μπορεί να οδηγήσει σε ακαταπαύστως νέους και πιο εξελιγμένους επιχειρησιακώς, στο πεδίο της Τεχνητής Νοημοσύνης, αλγορίθμους. Αναπροσαρμοζόμενο και αναλόγως αναβαθμιζόμενο έτσι το κατά περίπτωση «*MND*» αναζητά και βρίσκει, με κάθε τρόπο, την λύση.
- 3.** Επειδή όμως, όπως επισημάνθηκε, το «*MND*» δεν διαθέτει –ούτε έχουμε την δυνατότητα να του διοχετεύσουμε– πέραν της Τεχνητής Νοημοσύνης και Τεχνητή Συνείδηση οιασδήποτε μορφής και έκτασης, αδυνατεί να θέσει αυτοδυνάμως ηθικούς κανόνες και να υπακούσει σε αυτούς ως προς το αν και κατά πόσο η λύση που επιλέγει ενδεχομένως να είναι επιβλαβής ή και καταστροφική για τον Άνθρωπο, ο οποίος ζει πάντοτε μέσα σε ένα κοινωνικό σύνολο. Γεγονός το οποίο καθιστά ιδιαίτερα επιτακτική την ανάγκη έρευνας των λοιπών επιπτώσεων της χρήσης των «*MND*» επί της όλης οργάνωσης και λειτουργίας του κοινωνικού συνόλου. Τούτο σημαίνει, κατ' ανάγκη, ότι κάθε «*MND*» μπορεί –όσο βεβαίως μπορεί– να αναγνωρίσει μόνο εκείνους τους ηθικούς κανόνες και τους αντίστοιχους ηθικούς φραγμούς, οι οποίοι προέρχονται από τον φορέα που οργανώνει τον αλγοριθμικό προγραμματισμό του. Συνεπώς το «*MND*» ετεροκαθορίζεται εν προκειμένω, άρα δεν μπορεί να έχει αφ' εαυτού ηθικούς φραγμούς. Και εδώ ακριβώς εντοπίζεται το μείζον και άκρως επώδυνο πρωθύστερο: Η πορεία της Τεχνητής Νοημοσύνης μέσω των

«ΜΝΔ» συνεχιζεται ακάθεκτη, δίχως να έχουμε διαμορφώσει τους κατάλληλους, έστω και στοιχειωδώς, αντικειμενικούς κανόνες για την χρήση τους κατά τρόπο ώστε να μην θέτουν σε διακινδύνευση το μέλλον του Ανθρώπου, άρα –εν τέλει– αυτού τούτου του Πολιτισμού μας. Με την πρόσθετη διευκρίνιση ότι, εν πάση περιπτώσει, σήμερα δεν είμαστε ακόμη σε θέση να συλλάβουμε και να καθορίσουμε επαρκώς πώς και υπό ποιους όρους θα οδηγηθούμε στην διαμόρφωση τέτοιων πρόσφορων αντικειμενικών κανόνων.

II. Ορισμένες επικίνδυνες ψευδαισθήσεις στο πεδίο της Νομικής Επιστήμης

Τα όσα σημειώθηκαν προηγουμένως δείχνουν πόσο απέχουν από την πραγματικότητα εκείνοι, οι οποίοι διαβλέπουν στον χώρο της Νομικής Επιστήμης μία τέτοια χρήση των σύγχρονων «ΜΝΔ» και «ΜΓΜ», ώστε να υποκαθιστούν, έστω και σε ορισμένες περιπτώσεις, στην πράξη τα θεσμοθετημένα όργανα της Νομοθετικής Εξουσίας, της Εκτελεστικής Εξουσίας και της Δικαστικής Εξουσίας, είτε κατά την παραγωγή των κανόνων δικαίου είτε κατά την ερμηνεία και εφαρμογή τους στην πράξη. Ιδίως δε τα θεσμοθετημένα όργανα που ασκούν την εν γένει δικαιοδοτική λειτουργία. Διότι η αλήθεια έγκειται στο ότι μόνον επικουρικώς –και πρωτίστως στο πλαίσιο εκείνο όπου η ερμηνεία και η εφαρμογή των ισχυόντων κανόνων δικαίου κάθε μορφής προϋποθέτει την επίλυση δυσχερών τεχνικών προβλημάτων, π.χ. στον χώρο της Οικονομίας ή και της Φυσικής και των Μαθηματικών, όπως και την επίλυση αντίστοιχων προβλημάτων στην διαδικασία απόδειξης, κατά την άσκηση της δικαιοδοτικής λειτουργίας κυρίως μέσω πραγματογνωμοσύνης– η Τεχνητή Νοημοσύνη μπορεί να επικουρήσει την Νομική Σκέψη στην ερμηνεία και στην εφαρμογή των κανόνων δικαίου, πρωτίστως εκ μέρους των κάθε είδους νομιμοποιημένων προς τούτο λειτουργών της Δικαστικής Εξουσίας. Αυτό δε οφείλεται –μεταξύ άλλων βεβαίως αλλά σε μεγάλο βαθμό– και στο ότι μη διαθέτοντας, έστω και στοιχειωδώς, χαρακτηριστικά Συνείδησης η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν είναι σε θέση, εκ φύσεως και εξ ορισμού, να υπερβεί τεχνικώς και νομικώς το εμπόδιο είτε της αποτελεσματικής και *lege artis* επινόησης αόριστων νομικών εννοιών κατά την διαμόρφωση των κανόνων δικαίου. Είτε της συγκεκριμενοποίησης αόριστων νομικών εννοιών σύμφωνα με την κανονιστική φύση τους κατά την απονομή της Δικαιοσύνης.

A. Ιδιομορφίες της δικαιοπαραγωγικής και της δικαιοδοτικής λειτουργίας

Πριν απ' όλα η δήθεν αυτόματη παραγωγή κανόνων δικαίου, και κατ' εξοχήν η προσφυγή σε δήθεν αυτόματες δικηγορικές υπηρεσίες και δικαστικές αποφάσεις, εκτός από ανεδαφική είναι άκρως επικίνδυνη για την ίδια την ουσία του Δικαίου και της Δικαιοσύνης κατά τον προορισμό τους.

1. Και τούτο ιδίως διότι ο Κανόνας Δικαίου –φυσικά στο πεδίο του σύγχρονου Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας και, επέκεινα, ως στοιχειώδες κανονιστικό συστατικό του Δικαίου και της Δικαιοσύνης– εκ φύσεως και εξ ορισμού θεσπίζεται για την ρύθμιση αενάως εξελισσόμενων και αλληλοεπηρεαζόμενων ανθρώπινων συμπεριφορών εντός του οικείου κοινωνικού συνόλου. Πράγμα που σημαίνει ότι η θέσπιση, ερμηνεία και εφαρμογή του –και πάλι εκ φύσεως και εξ ορισμού– συνεπάγεται μία περίπλοκη και πολυπρισματική νομική και πραγματική αξιολόγηση πρωτίστως λόγω της οιονεί αυτόθροης παρεμβολής πλειάδας αόριστων εννοιών, νομικών αλλά και αξιολογικών. Αξιολόγηση η οποία, υπό τ' ανωτέρω δεδομένα, για την λήψη της απόφασης ως προς την διατύπωση του Κανόνα Δικαίου και την επιλογή της ενδεδειγμένης ερμηνείας του ως προς την ολοκλήρωση της εφαρμογής του προϋποθέτει, κατά κανόνα, εκτεταμένη ενεργοποίηση του μηχανισμού μετάβασης από το ασυνείδητο στο συνειδητό. Περαιτέρω δε αξιολόγηση η οποία προϋποθέτει, εν πάση περιπτώσει, συνδυασμό Νοημοσύνης και Συνείδησης. Πραγματικά, λόγω της προεκτεθείσας ιδιοσυστασίας του Κανόνα Δικαίου δημοκρατικής προέλευσης και νομιμοποίησης είναι σχεδόν αδύνατο να φαντασθεί κανείς περιπτώσεις θέσπισής του, ερμηνείας του και εφαρμογής του στην πράξη όπου τούτο θα μπορούσε να επισυμβεί μόνο μέσω παρέμβασης της Νοημοσύνης, άρα εν απουσία Συνείδησης. Η ίδια η κανονιστική υπόσταση του Κανόνα Δικαίου, διά της αναγκαίας συνύπαρξης του πραγματικού και του νομικού καθ' όλη την εξελικτική πορεία από την θέσπισή του έως την τελική εφαρμογή του στην πράξη, καθώς και η ένταξη στο κανονιστικό του πεδίο αόριστων νομικών εννοιών, καθιστά ένα τέτοιο ενδεχόμενο από απολύτως περιθωριακό και αμελητέο έως αδιανόητο.

- 2.** Υπό τις συνθήκες αυτές μόνον ο Άνθρωπος, δρώντας κατά περίπτωση ως αρμόδιος προς τούτο λειτουργός που διαθέτει Συνείδηση και Νοημοσύνη, είναι σε θέση αφενός να δημιουργεί Δίκαιο μέσω των κατάλληλων και σύμφωνων με τις αρχές της δημοκρατικής οργάνωσης κανόνων δικαίου. Και, αφετέρου, να απονέμει, κατά κυριολεξία, Δικαιοσύνη, υφ' οιανδήποτε εκδοχή της. Ενώ τα «ΜΝΔ», καθώς και τα «ΜΓΜ», στερούμενα κατά τα προεκτεθέντα Τεχνητής Συνείδησης, αδυνατούν να επιτελέσουν στο ακέραιο μία τέτοια αποστολή, τουλάχιστον κατά τον προορισμό του Κράτους Δικαίου και της Δικαιοσύνης σε ένα υπό στοιχειώδεις προϋποθέσεις δημοκρατικής νομιμοποίησης οργανωμένο και διοικούμενο κοινωνικό σύνολο. Συμπερασματικώς, μόνον επικουρικώς και εντός συγκεκριμένων ορίων –συνακόλουθα δε όχι πρωτογενώς– η Τεχνητή Νοημοσύνη μπορεί να λειτουργήσει στον χώρο της Νομικής Επιστήμης, είτε κατά την παραγωγή κανόνων δικαίου είτε κατά την ερμηνεία και εφαρμογή τους στην πράξη. Και τούτο κατά κύριο λόγο εξαιτίας του ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη είναι αδύνατο να υπερνικήσει το εν εκτάσει παρεμβαλλόμενο φαινόμενο της αδήριτης ανάγκης επεξεργασίας πλειάδας αόριστων, νομικών ή και αξιολογικών, εννοιών που απαιτούν εξειδίκευση *in concreto*, όπως ήδη διευκρινίσθηκε.
- 3.** Τούτο βεβαίως σημαίνει, κατά λογική νομική ακολουθία, πως νομικές ρυθμίσεις καθώς και δικαστικές κρίσεις και αποφάσεις –συμπεριλαμβανομένων των κρίσεων και αποφάσεων όταν και όπου δικαιοδοτούν διαιτητικά δικαστήρια, δοθέντος ότι και αυτά καλούνται να χειρισθούν στο πεδίο της ιδιόμορφης δικαιοδοσίας τους την συγκεκριμενοποίηση αόριστων νομικών εννοιών ιδίως με βάση την αρχή της Επιείκειας, η οποία επίσης είναι εκ κανονιστικής φύσεως αόριστη νομική έννοια– που διαμορφώνονται αυτομάτως μέσω της Τεχνητής Νοημοσύνης αναιρούν την πεμπουσία της Δικαιοσύνης. Όταν μάλιστα μαθηματικώς θα οδηγούσαν, εκτός των άλλων, και στην αποθέωση μιας γενικευμένης ισοπεδωτικής κανονιστικής ρύθμισης των κοινωνικών σχέσεων, εντελώς αντίθετης προς την αρχή της Ισότητας υπό την αναλογική της έννοια και, περαιτέρω, προς την αξία του Ανθρώπου και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

- α)** Πέραν αυτών, τα «*MNL*» καθώς και τα «*MGM*» για τους ίδιους λόγους δεν είναι σε θέση, ακόμη και με τον πιο προηγμένο και πλήρη προγραμματισμό, να δημιουργήσουν κανόνες δικαίου οι οποίοι θα εντάσσονταν στην κατά περίπτωση Έννομη Τάξη –*stricto* και *lato sensu*– υπό όρους που ανταποκρίνονται απολύτως στις κανονιστικές απαιτήσεις της ιεραρχικής δομής της και της δημοκρατικής τους νομιμοποίησης, η οποία ξεκινάει από την βάση της και την κορυφή της, ήτοι από το Σύνταγμα. Διότι σε κάθε δημοκρατικώς οργανωμένο Κράτος, όπου λειτουργούν επαρκώς η αρχή της Διάκρισης των Εξουσιών και οι συνδυαζόμενες πλήρως με αυτή αρχές του Κράτους Δικαίου και της Νομιμότητας, η δομή της Έννομης Τάξης στηρίζεται σε κανόνες δικαίου δομημένους ιεραρχικώς ως προς την κανονιστική τους ισχύ και εμβέλεια. Και μάλιστα κανόνες δικαίου οι οποίοι, κατά τα θεμελιώδη προτάγματα της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, παράγονται μέσω διαδικασιών γνήσιας, έστω και έμμεσης, δημοκρατικής νομιμοποίησης.
- β)** Όμως, και όπως συνάγεται από τα προεκτεθέντα και πάντοτε υπό τα σημερινά δεδομένα της έλλειψης Τεχνητής Συνείδησης, ακόμη και τα πιο προηγμένα «*MNL*» και «*MGM*» δεν διαθέτουν εκείνες τις περίπλοκες νοητικές ικανότητες –υπό την ευρύτατη έννοιά τους– οι οποίες, διά της μετάβασης από το ασυνειδητό στο συνειδητό, καθιστούν εφικτή την τεκμηριωμένη και ολοκληρωμένη στάθμιση του αν και κατά πόσον ο κανόνας δικαίου που ενδεχομένως διαπλάθουν είναι σύμφωνος π.χ. με το Σύνταγμα, σε ό,τι αφορά την Εθνική Έννομη Τάξη ή με το Διεθνές Δίκαιο και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, εφόσον αναγόμεστε στο κανονιστικό πλαίσιο της Διεθνούς Κοινότητας ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό προκύπτει εκ του ότι ουδείς δικαιολογείται να παραγνωρίζει την σύγχρονη πραγματικότητα, η οποία καταδεικνύει ότι η κάθε Εθνική Έννομη Τάξη συμβιώνει και συμπράττει αναγκαιώς με την Διεθνή Έννομη Τάξη, στο δε πλαίσιο των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Ευρωπαϊκή Έννομη Τάξη, με όλες τις εντεύθεν συνέπειες και απαιτήσεις εξαιρετικά πολύπλοκων νομικών συλλογισμών θέσπισης, ερμηνείας και εφαρμογής των κατ' ιδίαν κανόνων δικαίου.

B. Συμπεράσματα με βάση την κανονιστική ιδιοσυστασία του δικανικού συλλογισμού

Οι προηγούμενες θέσεις καταδεικνύουν ευχερώς και πόσο οριακή είναι η προοπτική της δυνατότητας ουσιαστικής παρέμβασης των «ΜΝΔ» και των «ΜΓΜ» στο πιο κρίσιμο, ίσως, πεδίο της Νομικής Επιστήμης και των εφαρμογών της στην πράξη. Ήτοι στο πεδίο της απονομής της Δικαιοσύνης και, συγκεκριμένα, της έκδοσης των δικαστικών αποφάσεων από τα έχοντα κατά περίπτωση δικαιοδοσία δικαστικά όργανα. Αφού η Νομική Επιστήμη, κατά τον θεμελιώδη προορισμό της, δεν είναι επιτρεπτό να νοείται αποκλειστικώς ως άσκηση –χρήσιμων βεβαίως, πλην όμως όχι αυτοτελώς λειτουργικών– θεωρητικών κατασκευών, σχετικών με την κανονιστική ιδιομορφία κάθε Έννομης Τάξης. Και τούτο διότι, σε γενικές οπωσδήποτε γραμμές και κατά την θεσμική του υπόσταση στο πεδίο της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, ο Νόμος θεσπίζεται με δημοκρατικές διαδικασίες για να εφαρμόζεται κατά τα προτάγματα του Δικαίου και της Δικαιοσύνης. Η θεωρητική επεξεργασία των κανονιστικών του διαστάσεων δεν είναι αυτοσκοπός αλλά, κατά κάποιον τρόπο, «θεραπείδα» της κατά την καταγωγή του και κατά τον σκοπό της θέσπισής του –εξ ου και η πρωταρχική σημασία της τελεολογικής του ερμηνείας– και της εφαρμογής του στην πράξη. Υπό τα ως άνω δεδομένα η ανάλυση προς αυτή την κατεύθυνση παρουσιάζει τόσο μεγαλύτερο ενδιαφέρον –που αποκτά χαρακτηριστικά έντονης κρισιμότητας– όσο εδώ και πάνω από τριάντα χρόνια κυρίως στις ΗΠΑ υιοθετούνται και καθιερώνονται θεσμικώς, με τάσεις ευρείας επέκτασης, πρακτικές αξιοποίησης των «ΜΝΔ» και των «ΜΓΜ» για την πλήρη υποκατάσταση, στους αντίστοιχους τομείς, της Δικαιοσύνης διά της έκδοσης σχεδόν ολοκληρωτικώς αυτοματοποιημένων, δήθεν, δικαστικών αποφάσεων μέσω του κατάλληλου προγραμματισμού.

- 1.** Ανατρέχοντας στα προεκτεθέντα σχετικά με την κανονιστική υπόσταση διαφόρων νομικών εννοιών και δεδομένων, στο πλαίσιο της ερμηνείας και της εφαρμογής στην πράξη των ισχυόντων κανόνων δικαίου, καθίσταται, και δη ανενδοιάστως, προφανές γιατί ο παραδοσιακός δικανικός συλλογισμός κατά την απονομή της Δικαιοσύνης από τα έχοντα *in concreto* δικαιοδοσία δικαστικά όργανα είναι αδιανόητο –όταν βεβαίως δικαιοδοτούν εντός μιας

δημοκρατικώς οργανωμένης και νομιμοποιημένης Έννομης Τάξης– να διεκπεραιωθεί αποκλειστικώς από «ΜΝΔ» και τα «ΜΓΜ» προγραμματισμένα, ακόμη και στο πιο εξελιγμένο επίπεδο, διά των μεθόδων αλγοριθμικών προβλέψεων. Πέραν όμως της ως άνω κανονιστικής υπόστασης των νομικών εννοιών –και ιδίως των αόριστων νομικών εννοιών– και δεδομένων, πλην όμως και ως συνέπεια αυτής, η ίδια η δομή και η λειτουργία του δικανικού συλλογισμού, ως προς όλες του τις διαστάσεις, καθιστά πρόδηλα τα εγγενή του όρια έναντι του προγραμματισμού του μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων. Στην δομή αυτή ας προστεθεί ότι κάθε αλγοριθμικής φύσης υποκατάσταση, εν όλω ή εν μέρει, του δικαστικού λειτουργού κατά την άσκηση των δικαιοδοτικών καθηκόντων του παραβιάζει, μεταξύ άλλων, και την καθ’ ημάς συνταγματικώς κατοχυρωμένη προσωπική και ιδίως λειτουργική ανεξαρτησία του, εν τέλει δε την ίδια την, έστω και έμμεση κατά το Σύνταγμα, δημοκρατική νομιμοποίηση της δικαιοδοτικής αποστολής του. Κατ’ ακρίβεια:

α) Πρώτον είναι –από θεσμική σκοπιά και προκειμένου να διατυπώνεται *lege artis*– ουσιαστικώς αδύνατο να καταστεί εφικτός ένας πλήρης, υπό την έννοια της ακριβούς επιλογής του οικείου κανόνα δικαίου, προγραμματισμός μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων της μείζονος πρότασης δικανικού συλλογισμού.

α1) Προκαταρκτικώς διευκρινίζεται ότι η μείζων πρόταση του δικανικού συλλογισμού –όπως και εν μέρει έστω του διοικητικού συλλογισμού, όταν τα όργανα της Εκτελεστικής Εξουσίας εκδίδουν διοικητικές πράξεις ατομικού ή κανονιστικού περιεχομένου στο πλαίσιο εφαρμογής της Αρχής της Νομιμότητας– συνίσταται στην επιλογή του εφαρμοστέου ή των εφαρμοστέων, συνδυαστικώς, κανόνων δικαίου για την επίλυση, από το δικαστικό όργανο που έχει δικαιοδοσία, μίας επίδικης διαφοράς. Κατά τούτο η μείζων πρόταση εμφανίζεται, σύμφωνα με την νομική λογική, ως η *sedes materiae* του δικανικού συλλογισμού, με την προσθήκη ότι η επιλογή του εφαρμοστέου κάθε φορά κανονιστικού πλαισίου συνδέεται αρρήκτως από την μία πλευρά με την ροή της εν γένει νομοθετικής παραγωγής εκ μέρους της Νομοθετικής Εξουσίας. Και, από την άλλη πλευρά, με την ροή των πραγματικών δεδομένων, τα οποία προκάλεσαν

την επίδικη διαφορά και τα οποία πρέπει, για την επίλυσή της, να υπαχθούν στο βάσει αυτών επιλεγμένο κανονιστικό πλαίσιο.

α2) Η σύγχρονη πραγματικότητα αποδεικνύει, και μάλιστα με emphaticό τρόπο, την σχετικότητα και, άρα, την αβεβαιότητα η οποία διακρίνει την ραγδαία μεταβολή –κατ’ εξοχήν λόγω της οικονομικής και τεχνολογικής εξέλιξης– τόσο της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας, που διαδραματίζει τον ρόλο της ρυθμιστικής «υποδομής» του εφαρμοστέου κανόνα δικαίου. Όσο και αυτών τούτων των κανόνων δικαίου, οι οποίοι θεσπίζονται ως θεσμικό «εποικοδόμημα» της «υποδομής» και –οιονεί νομοτελειακώς– συμπληρώνονται, τροποποιούνται ή και αντικαθίστανται αδιαλείπτως για να ανταποκρίνονται αποτελεσματικώς στην κανονιστική τους αποστολή. Αυτή η, εντυπωσιακή και ολοένα και περισσότερο εντεινόμενη, ρευστότητα που αφορά και την «υποδομή» της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας και το «εποικοδόμημα» του κανόνα ή των κανόνων δικαίου, τεκμηριώνει ασφαλώς την προμνημονευόμενη διαπίστωση ότι είναι πλέον ανέφικτος ένας θεσμικώς αποδεκτός –κατά την φύση του δικανικού συλλογισμού και της ευθείας σύνδεσής του με τις επιταγές της Δικαιοσύνης– προγραμματισμός της μείζονος πρότασής του μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων. Και η αδυναμία αυτής της μορφής δεν αντιμετωπίζεται επαρκώς ακόμη και με την πιο εξειδικευμένη κατηγοριοποίηση των υπό εκδίκαση διαφορών, αφού η ως άνω ρευστότητα ως προς τις αντηρίδες της μείζονος πρότασης του δικανικού συλλογισμού προκύπτει από την ίδια την φύση τους, και όχι από τον βαθμό της συγκεκριμενοποίησής τους. Εξ αυτού του λόγου επίσης δεν είναι δυνατό να νοηθεί, υπ’ οιαδήποτε εκδοχή, οιονεί απολύτως δέσμιας κατάληξης δικανικός συλλογισμός, ώστε να καθίσταται εφικτός ο προγραμματισμός της μείζονος πρότασής του αποκλειστικώς μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων.

β) Δεύτερον, και μόνο τα όσα διευκρινίσθηκαν για τον προγραμματισμό της μείζονος πρότασης του δικανικού συλλογισμού αρκούν προκειμένου να τεκμηριώσουν την απόδειξη του ότι τα «ΜΝΔ» και τα «ΜΓΜ» δεν είναι, από θεσμική άποψη, δυνατό αλλά ούτε και επιτρεπτό να υποκαταστήσουν τα

κατά το Σύνταγμα επιφορτισμένα δικαστικά όργανα για την απονομή της Δικαιοσύνης.

β1) Πλην όμως το συμπέρασμα τούτο ενισχύει, *a fortiori*, και η κανονιστική φύση της ελάσσονος πρότασης του δικανικού συλλογισμού, πολλώ μάλλον όταν αυτή τελεί σε άρρηκτη συνάρτηση με την μείζονα πρότασή του. Η ελάσσων πρόταση του δικανικού συλλογισμού έγκειται, κατά βάση, στην ερμηνεία –υφ’ όλης της τις επόψεις, αρχής γενομένης από την γραμματική και, προδήλως, την τελεολογική– του κανόνα ή των κανόνων δικαίου της μείζονος πρότασης και στον εντεύθεν, *latu sensu*, νομικό χαρακτηρισμό των πραγματικών δεδομένων που προκύπτουν κατά την αποδεικτική διαδικασία σύμφωνα με τους πρόσφορους προς τούτο δικονομικούς κανόνες.

β2) Η υπό τις προϋποθέσεις αυτές συνάφεια μεταξύ μείζονος και ελάσσονος πρότασης του δικανικού συλλογισμού επεξηγεί, και δη ενισχυτικώς, και το πώς και γιατί ούτε η ελάσσων πρόταση είναι δεκτική πλήρους και ολοκληρωμένου προγραμματισμού μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων. Όπως ήδη σημειώθηκε στον οικείο τόπο, ένας τέτοιος προγραμματισμός μπορεί να αποβαίνει εξαιρετικά χρήσιμος μόνον ως προς την αποδεικτική διαδικασία στο πλαίσιο του δικανικού συλλογισμού κατά την επίλυση μιας διαφοράς, ιδίως όταν η φύση της διαφοράς αυτής συναρτάται με την επίλυση προβλημάτων που προϋποθέτουν την προσφυγή στα δεδομένα των Θετικών Επιστημών, και κατά κύριο λόγο των Μαθηματικών και της Φυσικής.

γ) Και, τρίτον, το ανέφικτο του ολοκληρωμένου προγραμματισμού μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων τόσο ως προς την μείζονα όσο και ως προς την ελάσσονα πρόταση του δικανικού συλλογισμού συμπαρασύρει, μοιραίως, και την τρίτη συνιστώσα του, δηλαδή το συμπέρασμα. Έτσι δε διαμορφώνεται με πιο ευδιάκριτο τρόπο η ακρίβεια της αρχικής πρότασης, ότι τα «ΜΝΔ» και τα «ΜΓΜ» δεν μπορούν να αναδειχθούν –για όσο χρόνο μπορούμε να προβλέψουμε αφού δεν έχουμε φθάσει, και μάλλον δεν είναι

ορατό το αν ποτέ θα φθάσουμε, στο στάδιο δημιουργίας και Τεχνητής Συνείδησης– σε «*αυθεντικούς δικαστές*» του παρόντος ή και του μέλλοντος.

δ) Στο σημείο αυτό πρέπει να προστεθεί ότι η ανάλυση για την αδυναμία προγραμματισμού του δικανικού συλλογισμού μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων ισχύει, και μάλιστα στο ακέραιο, για όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας αλλά και για τον κατ' αναίρεση δικαστικό έλεγχο. Όπως επίσης πρέπει να τονισθεί ότι είναι εντελώς διαφορετικό, σε σχέση με την διαμόρφωση του δικανικού συλλογισμού, το ζήτημα της ψηφιοποίησης του έργου των Δικαστηρίων για την διευκόλυνσή τους κατά την απονομή της Δικαιοσύνης. Πραγματικά, η Τεχνητή Νοημοσύνη μπορεί να αποδώσει τα μέγιστα στην διευκόλυνση των δικαστικών οργάνων και των διαδικών ιδίως για την πληροφόρηση σχετικά με την ισχύουσα νομοθεσία και την υφιστάμενη νομολογία, για την επικοινωνία των διαδικών με τα Δικαστήρια –π.χ. κατάθεση δικογράφων– για την ενημέρωσή τους επί των δικογραφιών και για την όλη οργάνωση των δικασίμων και την κατάρτιση των πινακίων.

2. Όπως επισημάνθηκε στην αρχή αυτής της ενότητας, κατά κύριο λόγο στις ΗΠΑ παρατηρείται το φαινόμενο εξάπλωσης της θεσμικής κατοχύρωσης –έστω και σε συγκεκριμένα πεδία απονομής της Δικαιοσύνης– μιας ολοένα εντεινόμενης έκδοσης δικαστικών αποφάσεων διά της εφαρμογής του πλήρους προγραμματισμού διαμόρφωσης του δικανικού συλλογισμού μέσω συγκροτημένων προηγουμένως εκτενών αλγοριθμικών προβλέψεων. Η επιχειρηματολογία που προηγήθηκε αρκεί για να καταδείξει τόσο την ανεδαφικότητα όσο και την επικινδυνότητα τέτοιων μεθοδεύσεων ως προς την απονομή της Δικαιοσύνης. Η προσθήκη η οποία ακολουθεί είναι, λοιπόν, αναγκαία κυρίως στο μέτρο που ενισχύει τις θέσεις για την επιτακτική αναγκαιότητα ανάπτυξης των απαραίτητων αντισωμάτων, έτσι ώστε να αποφευχθεί μία άκρως διαβρωτική για την απονομή της Δικαιοσύνης –άρα και για το Κράτος Δικαίου καθώς και για την αποτελεσματική άσκηση του Θεμελιώδους Δικαιώματος αίτησης και παροχής δικαστικής προστασίας– εξάπλωση της αυτοματοποίησης της οργάνωσης της δικαιοδοτικής λειτουργίας και πέραν των ΗΠΑ, π.χ. στον Ευρωπαϊκό χώρο και ιδίως στις Έννομες Τάξεις των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

α) Εισαγωγικώς επισημαίνεται και το ότι η τάση υιοθέτησης στις ΗΠΑ μεθόδων έκδοσης δικαστικών αποφάσεων διά του ολοκληρωμένου προγραμματισμού μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων ίσως να δικαιολογείται, έστω και εν μέρει, λόγω της σημασίας που εξακολουθεί να εμφανίζει στο πλαίσιο του Αγγλοσαξονικού Δικαίου η νομική φύση του «*προηγούμενου*» («*precedent*»).

α1) Ο δικονομικός θεσμός του «*προηγούμενου*» επιτρέπει, βεβαίως σε ορισμένες περιπτώσεις, στο αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο να εκδώσει την κατά περίπτωση απόφασή του στηριζόμενο, σχεδόν αποκλειστικώς, σε προηγούμενες δικαστικές αποφάσεις κυρίως ανώτερων και ανώτατων δικαστηρίων. Είναι δε αυτή ακριβώς η ιδιοσυστασία του «*προηγούμενου*», η οποία καταδεικνύει την εν προκειμένω διαφορά μεταξύ του Αγγλοσαξονικού Δικαίου και π.χ. της κανονιστικής ιδιοσυστασίας των Έννομων Τάξεων των Κρατών της Ηπειρωτικής Ευρώπης. Δοθέντος ότι υπό τα ως άνω δεδομένα του το «*προηγούμενο*» είναι απτή απόδειξη της αναγνώρισης στην Δικαστική Εξουσία μιας εμφανώς δικαιοπλαστικής δικαιοδοσίας. Δηλαδή της ευθείας αναγνώρισης στην Δικαιοσύνη πραγματικής δυνατότητας διάπλασης, νομολογιακώς, αμιγώς νέων κανόνων δικαίου.

α2) Κάτι το οποίο, όπως διευκρινίσθηκε, ουδόλως ισχύει στην Έννομη Τάξη των Κρατών της Ηπειρωτικής Ευρώπης. Υπό αυτά τα χαρακτηριστικά του το «*προηγούμενο*» στο πεδίο της δικαιοδοτικής λειτουργίας π.χ. στις ΗΠΑ φαίνεται, *prima facie*, να διευκολύνει τον προγραμματισμό της έκδοσης των δικαστικών αποφάσεων μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων. Διευκόλυνση η οποία καθίσταται αποτελεσματική επειδή, δήθεν, το τυχαίο κατά την λειτουργία του δικανικού συλλογισμού μοιάζει να περιορίζεται ή και να εκμηδενίζεται, αφού το «*προηγούμενο*» δεν αφήνει πολλά περιθώρια στο δικαστήριο που έχει *in concreto* δικαιοδοσία να αποκλίνει από τα νομικά και πραγματικά του δεδομένα.

β) Κατά βάθος όμως αυτή η θεώρηση του «*προηγούμενου*» είναι, αναμφιβόλως, επιφανειακή και, επέκεινα, προσχηματική, στοχεύοντας στην έμμεση ή και

άμεση νομιμοποίηση της προσφυγής σε μεθόδους αυτοματοποίησης της έκδοσης δικαστικών αποφάσεων υπό τις συνθήκες που ήδη αποσαφηνίσθηκαν.

β1) Και τούτο πρωτίστως διότι, πέραν των εμφανών αστοχιών μιας εντελώς στατικής του θεώρησης, χωρίς αμφιβολία το «*προηγούμενο*» δεν μπορεί να διαδραματίσει σήμερα, και στο Αγγλοσαξονικό Δίκαιο, τον ρόλο που του αναλογούσε κατά το απώτερο παρελθόν. Πραγματικά, το φαινόμενο –όπως αναλύθηκε εκτενώς προηγουμένως– της απομείωσης της κανονιστικής ισχύος του κανόνα δικαίου λόγω αφενός της ταχύτητας μεταβολής της κοινωνικοοικονομικής του «*υποδομής*» και, αφετέρου, της αντίστοιχης πληθωριστικής παραγωγής νέων κανόνων δικαίου, πλήττει ευθέως και το πεδίο του Αγγλοσαξονικού Δικαίου. Άρα αυτό τούτο το σύνθετο κανονιστικό υπόστρωμα του «*προηγούμενου*» –το οποίο όσο δεν είχε επηρεασθεί στο παρελθόν αποτελούσε την εγγύηση της δικονομικής του αποτελεσματικότητας– του έχει αφαιρέσει μεγάλο μέρος από την στέρεη θεσμική βάση της καθιέρωσής του εντός του Αγγλοσαξονικού Δικαίου: Ούτε σε ό,τι αφορά την μείζονα πρόταση του δικανικού συλλογισμού το προς εφαρμογή ρυθμιστικό πλαίσιο διαθέτει σήμερα την σταθερότητα που το διέκρινε σε προηγούμενες εποχές ούτε και, σε ό,τι αφορά την ελάσσονα πρόταση, τα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα διαμορφώνονται πλέον κατά τρόπο ο οποίος ευνοεί την απαραίτητη για κάθε «*προηγούμενο*» προβλεψιμότητά τους. Με άλλες λέξεις σήμερα, και στο πλαίσιο του Αγγλοσαξονικού Δικαίου, ο δικαστής ο οποίος επικαλείται το «*προηγούμενο*» οφείλει, πολύ περισσότερο από το παρελθόν, να σταθμίζει ερμηνευτικώς σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση την οιονεί κανονιστική του εμβέλεια καθώς και τυχόν νομολογιακές παρεκκλίσεις που έχουν εμφανισθεί, *in globo* ή και μειοψηφικώς, σε προηγούμενες δικαστικές υποθέσεις και κρίσεις.

β2) Κάτω από αυτές τις συνθήκες, εκείνοι οι οποίοι εκμεταλλεύονται το πάλαι ποτέ «*προηγούμενο*» για να αιτιολογήσουν την υιοθέτηση μεθόδων αυτοματοποιημένης έκδοσης δικαστικών αποφάσεων, μάλλον αγνοούν –ή θέλουν να αγνοούν– τις σύγχρονες ουσιώδεις μεταλλάξεις του,

καθιστώντας νομικώς διάτρητο το υποτιθέμενο κύρος του ολοκληρωμένου προγραμματισμού απονομής της Δικαιοσύνης μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων. Εν κατακλείδι, και στην Έννομη Τάξη των ΗΠΑ η δυνατότητα προσφυγής στις δικαστικές υπηρεσίες των «ΜΝΔ» και των «ΜΓΜ» είναι, κατ' ουσία, μόνο συμπληρωματική, εφόσον δεχόμαστε ότι η ως άνω Έννομη Τάξη οργανώνεται και λειτουργεί υπό όρους δημοκρατικού Κράτους Δικαίου στο πεδίο της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας και με γνώμονα την συμμόρφωση προς τις επιταγές του Δικαίου και της Δικαιοσύνης.

3. Εν τέλει και συνοψίζοντας τα όρια, τα οποία εκ φύσεως θέτει η κανονιστική ιδιοσυστασία του δικανικού συλλογισμού στον κάθε μορφής προγραμματισμό της μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων, πρέπει να γίνουν δεκτά και τα εξής: Η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι κάθε είδους τεχνολογικές εφαρμογές της μόνον ως βοηθοί εκπλήρωσεως της Δικαιοσύνης, στο πλαίσιο της άσκησης του δικαιοδοτικού έργου εκ μέρους των λειτουργών της, είναι επιτρεπτό να θεωρηθούν αποδεκτές, λαμβάνοντας υπόψη τις θεμελιώδεις αρχές του Κράτους Δικαίου και των κυρωτικών μηχανισμών, οι οποίοι θωρακίζουν αποτελεσματικώς την επιτέλεση της κατά τον θεσμικό προορισμό της αποστολής του κατά τα βασικά προτάγματα της σύγχρονης Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας. Στην συνέχεια εκτίθενται ορισμένοι άξονες πάνω στους οποίους είναι δυνατό να κινηθεί, κατά τρόπο που συνάδει με την ιδιοσυστασία της δικαιοδοτικής λειτουργίας, η πορεία της Τεχνητής Νοημοσύνης και των τεχνολογικών εφαρμογών της ως βοηθών εκπλήρωσεως της Δικαιοσύνης εντός του πεδίου άσκησης του δικαιοδοτικού έργου των λειτουργών της.

α) Κατά πρώτο λόγο, η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι τεχνολογικές εφαρμογές της μπορούν να συντελέσουν ευεργετικώς στην οργάνωση και λειτουργία του εν γένει δικαστικού συστήματος, προωθώντας την αποτελεσματικότητά του σε ό,τι αφορά την διεκπεραίωση των *interna corporis* της καθημερινής δραστηριοποίησής του υπό όρους διαφανούς επιτάχυνσής του και ενίσχυσης της ασφαλούς επικοινωνίας του κάθε δικαστικού συστήματος με τους διαδίκους. Τις κατευθυντήριες γραμμές μιας τέτοιας συμβολής της

Τεχνητής Νοημοσύνης και των τεχνολογικών εφαρμογών της έχει αναδείξει π.χ. το Συμβουλευτικό Συμβούλιο των Ευρωπαϊών Δικαστών (CCJE), στην γνωμοδότηση της Ολομελείας του αρ.14 του 2011 (Στρασβούργο, 7-9.11.2011), διευκρινίζοντας, μεταξύ άλλων, και τα ακόλουθα:

α1) Πρώτον, η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι τεχνολογικές εφαρμογές της θέτουν στην διάθεση των ίδιων των δικαστικών λειτουργιών τα κατάλληλα μέσα προκειμένου να διευκολύνουν τις διοικητικές λειτουργίες των δικαστηρίων, ώστε αυτές να εξελίσσονται ταχέως και αποτελεσματικώς. Κατ' εξοχήν δε ως προς την αντιμετώπιση του μεγάλου όγκου των υποθέσεων, δίκως να παρατηρούνται εκπτώσεις κατά την απονομή της Δικαιοσύνης με βάση τις θεμελιώδεις αρχές του Κράτους Δικαίου και της Νομιμότητας.

α2) Και, δεύτερον, η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι τεχνολογικές εφαρμογές της είναι σε θέση να καταστήσουν πιο παραγωγικές, ποσοτικώς και κυρίως ποιοτικώς, τις σχέσεις των δικαστικών λειτουργιών –και, άρα, των δικαστηρίων– με τις λοιπές δημόσιες υπηρεσίες που χρειάζονται τις σχετικές πληροφορίες και τα σχετικά δεδομένα για την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους. Κάτι το οποίο ισχύει πολύ περισσότερο για συγκεκριμένες δημόσιες υπηρεσίες που δραστηριοποιούνται, φυσικά επικουρικώς προς την Δικαιοσύνη, στον τομέα της εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών των μελών του οικείου κοινωνικού συνόλου.

β) Και, κατά δεύτερο λόγο και συνακόλουθα, η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι τεχνολογικές εφαρμογές της μπορούν να συμβάλουν αποφασιστικώς στην αναβάθμιση της όλης πολιτικής της *«διακυβέρνησης της Δικαιοσύνης»*, τόσο σε ό,τι αφορά τις εσωτερικές της λειτουργίες όσο και σε ό,τι αφορά τις σχέσεις της με όλα τα τρίτα μέρη, τα οποία εμπλέκονται στην απονομή της. Πρωτοποριακή εν προκειμένω αναδείχθηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (CEPEJ), μέσω των κατευθυντήριων οδηγιών που απηύθυνε, κατά την 28η Σύνοδό της, την 7η Δεκεμβρίου 2016 (Guidelines on how to Drive Change towards Cyberjustice). Οι ως άνω κατευθυντήριες οδηγίες αφορούν τους εξής, κατά βάση, τομείς:

- β1)** Πρώτον, τον τομέα της πρόσβασης στην Δικαιοσύνη. Και συγκεκριμένα αφενός την πληροφόρηση αναφορικά με τα δικαιώματα ιδίως των διαδικών καθώς και με την γνωστοποίηση των δεδομένων της νομολογίας. Αφετέρου δε την πρόσβαση σε επιμέρους διαδικασίες που έχουν σχέση με την εξωδικαστική επίλυση διαφορών, όπως είναι προεχόντως η διαδικασία της διαμεσολάβησης.
- β2)** Δεύτερον, τον τομέα της *latu sensu* συνεργασίας μεταξύ των δικαστηρίων και των κάθε είδους συλλειτουργών της Δικαιοσύνης, κατά βάση δε των δικηγόρων. Ως προς τον τομέα αυτό πρέπει να επισημανθεί η σημασία της μέσω της Τεχνολογίας διευκόλυνσης των συνεργαζόμενων με την Δικαιοσύνη για την γνώση και κατάθεση των κατ' ιδίαν ένδικων βοηθημάτων και μέσων καθώς και για την νομολογιακή τεκμηρίωση των αντίστοιχων δικογράφων διά της πρόσβασης στα πρόσφορα νομολογιακά δεδομένα.
- β3)** Τρίτον, τον τομέα της διοίκησης των δικαστηρίων στο πεδίο της καθημερινής διεκπεραίωσης της δικαιοδοτικής τους αποστολής. Στον τομέα αυτόν υπάγονται π.χ. τα ζητήματα της κατάθεσης των δικογράφων, της παρακολούθησης της πορείας των δικογραφιών, της κατάρτισης και διαρκούς επικαιροποίησης των πινακίων των δικασίμων και της διευκόλυνσης διεξαγωγής των διασκέψεων. Ως προς αυτό δε η χρήση της τηλεματικής μπορεί να προσφέρει τεράστιες υπηρεσίες για την διευκόλυνση των δικαστών και την έγκαιρη ολοκλήρωση της εκδίκασης των υποθέσεων.
- β4)** Και, τέταρτον, τον τομέα της υποβοήθησης των δικαστικών λειτουργών κατά κύριο λόγο στην αναγκαία διαρκή επιμόρφωσή τους και στην νομολογιακή ενημέρωσή τους, τόσο για την *intra muros* νομολογία όσο και για την νομολογία των εκτός των οικείων συνόρων αλλοδαπών δικαστηρίων. Και για να αναφερθούμε στα δικά μας δικαστήρια, η προμνημονευόμενη υποβοήθηση αποκτά εμφατική σημασία όταν πρόκειται για τα νομολογιακά δεδομένα των Δικαστηρίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης –και κυρίως του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής

Ένωσης– καθώς και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

4. Η κατά τα προεκτεθέντα αυθαίρετη ή και καταχρηστική αξιοποίηση των, μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων, μεθόδων νομοθετικής παραγωγής και συντέλεσης των νομικών διεργασιών του δικανικού συλλογισμού δείχνει ήδη τις καταστροφικές επιπτώσεις της, ιδίως υπό την μορφή τερατογενέσεων στο πεδίο απονομής της Δικαιοσύνης, και δη σε εξαιρετικά κρίσιμους τομείς για την προστασία της αξίας του Ανθρώπου και για την υπεράσπιση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς του.

α) Αυτή η διαπίστωση δεν ενέχει τίποτα το υπερβολικό, αν αναλογισθεί κανείς ότι π.χ. στις ΗΠΑ η διευρυμένη προσφυγή στα μέσα της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την έκδοση δικαστικών αποφάσεων δεν περιορίζεται σε ήσσονος σημασίας πεδία της κοινωνικοοικονομικής ζωής –όπου και εκεί, βεβαίως, δεν αναδεικνύεται αποτελεσματική, κατά τα όσα επεξηγήθηκαν– αλλά επεκτείνεται πολύ πέραν τούτων. Και κατακτά έδαφος ακόμη και στο πεδίο της εκδίκασης διαφορών που θίγουν καίριες πτυχές των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δίχως μάλιστα να προκύπτει κάποια τάση υπεύθυνου αυτοπεριορισμού. Τούτο συνάγεται εκ του ότι σε συγκεκριμένες περιπτώσεις στις ΗΠΑ η έκδοση δικαστικών αποφάσεων μέσω προγραμματισμού, στηριγμένου σχεδόν αποκλειστικώς σε αλγοριθμικές προβλέψεις, έχει επεκταθεί και στον εξαιρετικά ευαίσθητο, από πλευράς προστασίας των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, χώρο του Ποινικού Δικαίου. Η «*νομολογία*» που έχει έως τώρα προκύψει στον χώρο αυτό αφήνει να έλθουν στο φως αποφάσεις, οι οποίες ουδόλως μπορούν να αποκρύψουν τάσεις αδιανόητου ρατσισμού ιδίως εις βάρος έγχρωμων πολιτών. Τούτο συμβαίνει επειδή οι προμνημονευόμενες αποφάσεις ερείδονται –κατ’ ανάγκη, εξαιτίας της ιδιοσυστασίας των μέσω αλγορίθμων προβλέψεων– επί αμιγώς υποκειμενικών ή και εξοφθάλμως αυθαίρετων κριτηρίων κατάταξης στις λεγόμενες «*κλίμακες επικινδυνότητας*». Η αυτοματοποίηση των οποίων οδηγεί, μοιραίως, σε εξίσου αμιγώς υποκειμενικά ή και εξοφθάλμως αυθαίρετα συμπεράσματα, π.χ. κατά την

θεώρηση της αντικειμενικής και κυρίως της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, κατά την επιμέτρηση της ποινής και κατά την εκτίμηση ενδεχόμενης υποτροπής.

β) Έτσι όμως καθίσταται κάτι παραπάνω από προφανές ότι στο όνομα ιδίως της, δήθεν, επιτάχυνσης της απονομής της Δικαιοσύνης με την ανεξέλεγκτη χρήση της Τεχνολογίας –δίχως μάλιστα, όπως συνάγεται αβιάστως από την βαθύτερη ανάλυση των κατά τ' ανωτέρω πρακτικών, να υπάρχει ουσιαστική γνώση και επίγνωση των ορίων της Τεχνητής Νοημοσύνης και της σχέσης της με την φύση της Συνείδησης– η Δικαστική Εξουσία απομακρύνεται επικίνδυνα από τις ρίζες της. Και κατά κύριο λόγο από τις ρίζες της εκείνες, οι οποίες την συνδέουν με το όλο θεσμικό πλαίσιο της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας ως εγγύησης της Ελευθερίας, δηλαδή και εν τέλει ως εγγύησης της ακώλυτης άσκησης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Και στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί emphaticώς ότι δεν πρέπει να παραβλέπουμε, κατ' ουδένα τρόπο, ότι η λειτουργία της Δικαστικής Εξουσίας –και επέκεινα η άσκηση δικαιοδοσίας εκ μέρους των λειτουργών της– σύμφωνα με τα ουσιώδη προτάγματα του Δικαίου και της Δικαιοσύνης συνιστά καταλυτικό παράγοντα για την διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και για την αποτελεσματική θωράκιση των δημοκρατικών θεσμών.

Επίλογος

Αντί άλλου επιλόγου κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί, εν συντομία, το νομικό δίδαγμα που μπορεί να αντληθεί από μία σχετικώς πρόσφατη απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας -αρ. 1206/2024 (Τμήμα Δ)- αναφορικά με τον τρόπο, με τον οποίο ο ίδιος ο δικαστής μπορεί να αμυνθεί απέναντι στην αλόγιστη απέλαση της ψηφιακής τεχνολογίας, υπερασπιζόμενος μέσω του ελέγχου και τις θεμελιώδεις εγγυήσεις του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας στο πλαίσιο δράσης κατ' εξοχήν της Εκτελεστικής Εξουσίας. Σημειωτέον ότι η ως άνω απόφαση τιμά όλως ιδιαίτερω το Δικαστήριο αυτό για την διαχρονική συνέπειά του στην πορεία προς την υπεράσπιση των θεσμών της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας και του Κράτους Δικαίου. Δίχως, βεβαίως, να υποτιμάται -και πολύ περισσότερο να αποσιωπάται- το

γεγονός ότι και το Συμβούλιο της Επικρατείας σε κάποιες περιπτώσεις, ιδίως τα τελευταία χρόνια, δεν έδειξε τις συνήθειες κατά την όλη ιστορία του αντιστάσεις απέναντι στα κελεύσματα της Εκτελεστικής Εξουσίας, και προεχόντως των Κυβερνήσεων, το γενικό πρόσημο της δικαστικής του προσφοράς υπέρ των θεσμών της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας και του Κράτους Δικαίου πρέπει να αποτιμηθεί ως σαφώς θετικό. Και μάλιστα σε αντίθεση προς τα άλλα δύο Ανώτατα Δικαστήρια, των οποίων το θεσμικό κύρος έχει τρωθεί σε μεγάλο βαθμό λόγω της -έως και πρόδηλης σε αρκετές δικαιοδοτικές κρίσεις των λειτουργών τους- αδυναμίας τους να αρθούν στο ύψος των περιστάσεων έναντι των εμφανών τάσεων της Εκτελεστικής Εξουσίας, και συγκεκριμένα των Κυβερνήσεων, να δράσουν και πέρα από τα συνταγματικώς καθορισμένα όρια της θεμελιώδους αρχής της Διάκρισης των Εξουσιών. Τάσεων οι οποίες κατατείνουν, σε πολλές περιπτώσεις δίχως καν προσχήματα, να προσανατολίσουν την δικαιοδοσία τους προς θέσεις πολιτικώς «ευκταίες» ή και «αρεστές», πλην όμως συχνά μη συμβιβαζόμενες με τα προτάγματα, τα οποία απορρέουν κυρίως από την συνταγματικώς κατοχυρωμένη προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργών.

A. Τα όσα τονίσθηκαν προηγουμένως δικαιολογούνται από το βαθύτερο νόημα των βασικών σκεπτικών της ως άνω απόφασης ΣτΕ 1206/2024 και της νομολογιακής γραμμής που αυτά καθιέρωσαν σε ένα ιδιαίτερο πεδίο της σύγχρονης δράσης των οργάνων της Εκτελεστικής Εξουσίας, και ακριβέστερα στο πεδίο της διοικητικής δράσης. Πρόκειται για το πεδίο εκείνο, εντός του οποίου η κρατική μηχανή επιχειρεί -άλλοτε με θεσμική και πολιτική ειλικρίνεια, άλλοτε όμως με θεσμικώς και πολιτικώς ανομολόγητες προθέσεις- να αξιοποιήσει στο έπακρο τα μέσα της σύγχρονης ηλεκτρονικής τεχνολογίας. Και κατ' εξοχήν τα μέσα ηλεκτρονικώς αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων, με την συνδρομή κατάλληλων αλγοριθμικών υπολογισμών και προβλέψεων, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ταχύτατη και αποτελεσματική δραστηριοποίηση της Εκτελεστικής Εξουσίας ιδίως σε τομείς που απαιτούν εξαιρετικά εξειδικευμένες μεθόδους και πρακτικές διεκπεραίωσης της διοικητικής δράσης. Ουδείς βεβαίως μπορεί να αμφισβητήσει τις ευεργετικές για την αποτελεσματικότητα της ως άνω δράσης επιπτώσεις αυτής της, οιονεί θεοποιημένης, χρήσης της σύγχρονης Τεχνολογίας. Πλην όμως, και όπως κατέστη ενάργως σαφές καθ' όλο το μήκος της προεκτεθείσας ανάλυσης,

ουδείς μπορεί να θέσει στο περιθώριο της πολιτικής και κοινωνικής αξιολόγησης το ότι η άκρατη, δίχως σεβασμό των κανονιστικών φραγμών, προσφυγή στα μέσα της σύγχρονης Τεχνολογίας από το Κράτος -με αιχμή του δόρατος την Εκτελεστική Εξουσία- συνεπάγεται εγγενείς και επώδυνους κινδύνους για τον πυρήνα των θεσμικών συνιστωσών της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, και δη για την Αρχή της Διάκρισης των Εξουσιών, για το Κράτος Δικαίου και, συνακόλουθα, για την Αρχή της Νομιμότητας της κρατικής δράσης. Και τούτο διότι, όπως τα ίδια τα δεδομένα της απόφασης ΣτΕ 1206/2024 δυστυχώς αποδεικνύουν, η πλήρης αξιοποίηση της σύγχρονης Τεχνολογίας από το Κράτος και από τα κρατικά όργανα επιχειρείται -κατά την, αδιανόητη για τις δημοκρατικές αντιλήψεις της κρατικής μηχανής, κυνική αρχή «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα»- με μεθόδους που οδηγούν, σχεδόν νομοτελειακά, σε καταφανώς δυσανάλογη συρρίκνωση της θεσμικής εμβέλειας των επιταγών του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας.

B. Αυτήν, ακριβώς, την συρρίκνωση, κατ' ουσίαν εις βάρος των θεσμών της ίδιας της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, καταπολεμά -έστω και στο περιορισμένο, πλην όμως άκρως ενδεικτικό και συμβολικό, πλαίσιο της αντίστοιχης δικανικής κρίσης ενόψει των δεδομένων της επίδικης διοικητικής διαφοράς- η απόφαση ΣτΕ 1206/2024. Μία απόφαση η οποία θέτει φραγμούς στην αλόγιστη και μη νόμιμη χρήση της Τεχνολογίας εντός του πεδίου της δράσης των διοικητικών οργάνων, και ειδικότερα εντός του πεδίου της έκδοσης διοικητικών πράξεων με αυτοματοποιημένες μεθόδους δια της χρησιμοποίησης αλγοριθμικών προβλέψεων και δια της αντίστοιχης ηλεκτρονικώς αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων. Μιας επεξεργασίας η οποία οδηγεί, αναλόγως, και στην οιονεί αυτοματοποιημένη έκδοση διοικητικών πράξεων των οποίων, μοιραίως, η νομιμότητα είναι δύσκολο να ελεγχθεί δικαστικώς, τουλάχιστον στον βαθμό που απαιτούν οι θεμελιώδεις εγγυήσεις του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας. Με την απόφασή του αρ. 1206/2024 το Συμβούλιο της Επικρατείας διακηρύσσει *urbi et orbi*, κατά τις δικονομικές διαστάσεις του δεδικοσμένου, και το εξής: Ο κατά το Σύνταγμα ρόλος του, με θεσμική *sedes materiae* την συνταγματικώς κατοχυρωμένη προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των μελών του, του αναθέτει την αποστολή του εγγυητή των θεμελιωδών συνιστωσών της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας ως εγγύησης της

Ελευθερίας και, επέκεινα, των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Άρα, κατ' ουσία, και του εγγυητή των θεσμικών συνιστωσών του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας -πρωτίστως δε της νομιμότητας και της διαφάνειας της δράσης των οργάνων της Εκτελεστικής Εξουσίας- με πλήρη διασφάλιση και των όρων και των προϋποθέσεων της ακώλυτης άσκησης του συνταγματικώς κατοχυρωμένου δικαιώματος δικαστικής προστασίας. Μιας δικαστικής προστασίας η οποία, σύμφωνα με τις ίδιες τις ρυθμίσεις του Συντάγματος, πρέπει να είναι πλήρης, έγκαιρη και αποτελεσματική. Τα ως άνω θεσμικά και κανονιστικά προτάγματα επιπροσθέτως επιβάλλουν, κατά νομική λογική ακολουθία, μεταξύ άλλων από την μία πλευρά την κατάλληλη αιτιολόγηση των ατομικών δικαστικών πράξεων. Και, από την άλλη πλευρά, τον πλήρη έλεγχο της νομιμότητας της αιτιολόγησης αυτής αναφορικά με τον τρόπο έκδοσής τους, δηλαδή ανεξάρτητα από το αν και κατά πόσο χρησιμοποιούνται εν προκειμένω και οι πιο εξελιγμένες τεχνολογικώς μέθοδοι ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους. Κατά τούτο ο δικαστικός έλεγχος της νομιμότητας των ατομικών διοικητικών πράξεων καταλαμβάνει, σχεδόν δίχως όρους, προϋποθέσεις και εξαιρέσεις, και εκείνες τις εκτελεστές διοικητικές πράξεις, οι οποίες εκδίδονται μέσω ηλεκτρονικώς αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων. Θα ήταν παρήγορο, και για το κύρος του Συμβουλίου της Επικρατείας αλλά και για το κύρος των Δικαστηρίων εν γένει στην Χώρα μας, η απόφαση ΣτΕ 1206/2024 να αποτελέσει οδηγό προς μία γενικευμένη προσπάθεια δραστικού περιορισμού ή και ουσιαστικής εξουδετέρωσης στην πράξη της κρατικής αυθαιρεσίας. Μιας αυθαιρεσίας η οποία είναι τόσο περισσότερο υποδόρια και επικίνδυνη -ιδίως στην Χώρα μας- όσο επιχειρείται ακόμη και μία μορφή αξιοποίησής της στο όνομα της, δήθεν, χαρισματικής διαίσθησης και πρωτόγνωρης αποτελεσματικότητας των κυβερνώντων, έστω και αν αυτές αποβαίνουν καταδήλως εις βάρος του κοινωνικού συνόλου και, εν τέλει, αυτού τούτου του Δημόσιου Συμφέροντος. Ας μην παραβλέπουμε -διότι αυτό είναι ένα ακόμη χρέος μας ως ενεργών μελών της Κοινωνίας των Πολιτών- ότι πρωτίστως σε περιόδους κρίσης των δημοκρατικών θεσμών η πολιτική ανικανότητα και, προεχόντως μάλιστα, η πολιτική αυθαιρεσία συγκαλύπτεται, και δη από κάθε άλλο παρά ανιδιοτελείς «εθελοντές» της επικοινωνίας, κάτω από την λεοντή του πολιτικού χαρίσματος των εκάστοτε ταγών.»

